

Από την ιστορία της εξουσίας στην εξουσία της ιστορίας

«Ο έλεγχος του παρελθόντος βοηθούσε πάντα την κυριαρχία στο παρόν» λέει ο Γάλλος ιστορικός Μάρκ Φερρό στο βιβλίο του «Η ιστορία υπό επιτήρηση» (ελλ. εκδ. Νησίδες).

Η θεσμική ή επίσημη ιστορία δεν κάνει τίποτε άλλο απ' το να νομιμοποιεί και να δικαιολογεί την ύπαρξη και τη συμπεριφορά κάθε θεσμού. Ο έλεγχος που οι θεσμοί αυτοί ασκούν κάθε φορά στην ιστορία μπορεί να είναι είτε απόλυτος, όπως στα απροκάλυπτα ολοκληρωτικά καθεστώτα, είτε πιο χαλαρός, όπως στα καθεστώτα που υπάρχει κάποια επίφαση δημοκρατικότητας. Και στις δύο περιπτώσεις αυτοί που ασκούν τον έλεγχο έχουν τον τελευταίο και αποφασιστικό λόγο.

Υποπερίπτωση της θεσμικής ιστορίας είναι και η ιστορία των σχολικών εγχειριδίων, που αποτελεί έναν από τους επίσημους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους και ίσως τον πιο «αποδοτικό». Είναι αυτή που δημιουργεί και ενσταλάζει στη συλλογική μνήμη –εξ απαλών ονύχων- τους θεμελιώδεις μύθους της εθνικής συνείδησης, αυτή που ουσιαστικά θέτει τα όρια της επιτρεπόμενης (από το καθεστώς) συζήτησης.

Εσχάτως γίνεται και πάλι μια συζήτηση για την αλλαγή των σχολικών εγχειριδίων ιστορίας και την ανάγκη απαλοιφής από αυτά διαφόρων «εθνικιστικών ανακρίβειών». Δεν είναι, βέβαια, η πρώτη φορά που συμβαίνει κάτι τέτοιο. Πριν από κάποια χρόνια, στα πλαίσια της περιβόητης ελληνοτουρκικής φιλίας, μάθαμε ότι επιτροπή από Έλληνες και Τούρκους ιστορικούς επρόκειτο να εξετάσει τα σχολικά βιβλία ιστορίας των δύο χωρών για να προχωρήσει σε αλλαγές σε όποια σημεία δημιουργούσαν προστριβές. Το 1994 η ελληνική και η βουλγαρική κυβέρνηση προχώρησαν σε ανάλογες κινήσεις, ενώ λίγο αργότερα το ίδιο έγινε και ανάμεσα στην ελληνική και αλβανική κυβέρνηση. Η πρακτική αυτή δεν αποτελεί βαλκανικό «προνόμιο». Κάτι ανάλογο είχε γίνει, για παράδειγμα, και ανάμεσα στη Γαλλία και την Γερμανία μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Δεν ξέρουμε τι θα βγει εν τέλει από όλα αυτά, αλλά ας μας επιτρέψουν να διατηρήσουμε τις επιφυλάξεις μας για την αγνότητα των προθέσεών τους. Όταν λήξει το προσωρινά «ήπιο κλίμα» μπορούν ανετότατα να στραφούν προς την παλιά και αν μη τι άλλο δοκιμασμένη συνταγή.

Αυτό που δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο είναι ότι πρόκειται για ομολογία, απ' τα πλέον αρμόδια χείλη, αυτού που για κάποιους τουλάχιστον αποτελούσε κοινό τόπο πάντοτε. Ότι, δηλαδή, η ιστορία που για χρόνια γραφόταν και διδασκόταν στα σχολεία των βαλκανικών, και όχι μόνο, χωρών αποτελούσε πηγή παραγωγής εθνικιστικού μίσους και μισαλλοδοξίας, υπηρετώντας τις εκάστοτε εθνικές-κρατικές σκοπιμότητες. Οι υπουργοί παιδείας ομολογούν ότι τα σχολικά εγχειρίδια που μέχρι τώρα διδάσκονταν στους μαθητές, γραμμένα από εντεταλμένους κρατικούς υπαλλήλους, μοναδικό σκοπό είχαν τη διδασκαλία ιστορικών ψεμάτων και την ενίσχυση της μισαλλοδοξίας, κάνοντας κάθε έννοια «επιστημονικής» αντικειμενικότητας να μοιάζει με αστείο. Ομολογούν το επίσης αυτονόητο, ότι η εκπαιδευτική διαδικασία δεν αποτελεί παρά έναν μηχανισμό εμπέδωσης της κυρίαρχης ιδεολογίας, θύματα του οποίου είναι ανήλικοι (και συνεπώς χωρίς δυνατότητα κρίσης) μαθητές.

Οι νικητές όχι μόνο γράφουν την ιστορία, αλλά και τη «διορθώνουν» όσες φορές χρειαστεί.

Κώστας Δεσποινιάδης

(Πρώτη δημοσίευση, 1-12-2006,

Περιέχεται στο βιβλίο *Πόλεμος και Ασφάλεια*, εκδ. Πανοπτικών, 2008)